

RABÍ MOSHÉ JAIM LUZZATTO

ספר דעת תבונות

SEFER DAAT TEVUNOT

EL LIBRO DE LA SABIDURÍA
DEL ALMA

EDICIONES OBELISCO

Si este libro le ha interesado y desea que le mantengamos informado de nuestras publicaciones, escríbanos indicándonos qué temas son de su interés (Astrología, Autoayuda, Ciencias Ocultas, Artes Marciales, Naturismo, Espiritualidad, Tradición...) y gustosamente le complaceremos.

Puede consultar nuestro catálogo en www.edicionesobelisco.com

Colección Cábala y Judaísmo

EL LIBRO DE LA SABIDURÍA DEL ALMA

Rabí Moshé Jaim Luzzatto

1.ª edición: mayo de 2022

Título original: *Sefer Daat Tévunot*

Traducción: *Equipo editorial*

Maquetación: *Isabel Also*

Corrección: *David Aliaga*

© 2022, Ediciones Obelisco, S. L.

(Reservados los derechos para la presente edición)

Edita: Ediciones Obelisco, S. L.
Collita, 23-25. Pol. Ind. Molí de la Bastida
08191 Rubí - Barcelona - España
Tel. 93 309 85 25
E-mail: info@edicionesobelisco.com

ISBN: 978-84-9111-861-9

Depósito Legal: B-6.211-2022

Impreso en los talleres gráficos de Romanyà/Valls S. A.
Verdaguer, 1 - 08786 Capellades - Barcelona

Printed in Spain

Reservados todos los derechos. Ninguna parte de esta publicación, incluido el diseño de la cubierta, puede ser reproducida, almacenada, transmitida o utilizada en manera alguna por ningún medio, ya sea electrónico, químico, mecánico, óptico, de grabación o electrográfico, sin el previo consentimiento por escrito del editor.

Diríjase a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necesita fotocopiar o escanear algún fragmento de esta obra.

רבי משה חיים לוצאטו

ספר דעת תבונות

Rabbi Moshé Jaim Luzatto

EL LIBRO DE LA SABIDURÍA DEL ALMA

א) אמרה הנשמה - תאותי ורצוני להתישב על קצת דברים מאותם שנאמר בהם (דברים ד, לט), "והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים", הרי הם מעיקרי אמונתנו שחייב כל האדם לרדוף אחרי ידיעתם, כל אשר תשיג ידו.

1. Dijo el alma: aspiro y deseo resolver algunas cuestiones, acerca de las cuales se ha dicho (*Deuteronomio* IV-39): «Confirmarás en tu corazón que el Eterno es Dios...»; después de todo, estos son principios de nuestra fe¹ cuyo conocimiento todo hombre debe perseguir de acuerdo con sus capacidades, y tanto como esté a su alcance.

---

1. La palabra *emunah* (אמונה) alude a algo más que «fe» o «creencias». Procede de una raíz que denota más bien «certeza». Se refiere a los 13 principios de fe enunciados por Maimónides en su comentario a la *Mishná*.

ב) אמר השכל - אנה פניך מועדות? הנה העיקרים הם י"ג, ועל איזה מהם תרצי להתבונן?

2. Dijo el intelecto: ¿Qué deseas conocer? He aquí que hay trece principios, ¿cuál de ellos deseas comprender?

ג) אמרה הנשמה - הנה כל העיקרים הי"ג הנה הם מאומתים אצלי בלי שום ספק כלל; אבל יש מהם שהם מאומתים לי וגם מובנים, ויש מהם שהם מאומתים לי באמונה, אך לא מבוארים מן ההבנה והידיעה.

3. Dijo el alma: he aquí que he verificado los trece principios hasta no quedar en mí duda alguna; pero hay algunos que he verificado y también comprendido, y hay otros que he verificado con la fe, pero no he comprendido con el entendimiento y el conocimiento.²

ד) אמר השכל - איזה מאומתים לך, ואיזה מבוארים לך?

4. Dijo el intelecto: ¿Cuáles comprendes (únicamente) con la fe y cuáles con la razón?

ה) אמרה הנשמה - הנה מציאות ה', יחודו, נצחיותו, והיותו חוץ מן הגוף וכל מקרי גוף, חידוש העולם, נבואה, נבואת משה, תורה מן השמים ונצחיותה שלא תשתנה - כל הדברים האלה אני מאמנת ואני מבינתם, ואיני צריכה בהם ביאור; אבל ההשגחה, שכר ועונש, ביאת המשיח ותחיית המתים - מאמנת אני ודאי מפני חובת הדת, אבל הייתי חפצה לסבור בהם סברא שאשקוט בה.

---

2. Alusión a las *sefirot* de *Binah* y *Daat*.

5. Dijo el alma: la existencia de Dios (ה'),³ su Unicidad, su Eternidad, su independencia de la materia⁴ y de todo tipo de cuerpo, la renovación del mundo,⁵ la profecía, la profecía de Moisés, la *Torah* del Cielo, su eternidad y su inmutabilidad. Todas estas cosas las creo y las entiendo y no necesito que me sean aclaradas. Pero en cuanto a la Providencia (השגחה), la recompensa y el castigo, la llegada del Mesías y la resurrección de los muertos,⁶ creo en estos principios, pero desearía alcanzar una comprensión razonada de ellos.

ו) אמר השכל - מהו המתקשה לך בזה.

6. Dijo el intelecto: ¿qué es lo que te dificulta su comprensión?

ז) אמרה הנשמה - המסיבות הגדולות המתהפכות בעולם המראות תמיד לכאורה הפך ההשגחה ח"ו. כל שכן שאין הסברא רואה סוף הענינים להיכן הם מגיעים, מה רוצה האדון ב"ה בבריותיו, ולמה הוא מנהלם, ומה אחרית כל אלה; כי מעשי ה' ית' נראה בהם רוחב כל כך גדול שאין שום לב מכיל אותם. והייתי רוצה שתלמדני דרך ישרה להבין יושר הענינים האלה, מבלתי נטות ימין ושמאל.

7. Dijo el alma: los grandes acontecimientos que se repiten en el mundo, que parecen contradecir a la Providencia, Dios no lo quiera. Sobre todo, porque la razón no parece poder vislumbrar el fin de estos hechos. ¿Qué desea Dios de sus criaturas? ¿Adónde las conduce y cuál es la finalidad de todo esto? Porque los actos de Dios se ven tan gran-

---

3. En el sentido de El Eterno. Seguiremos traduciéndolo por Dios para una mejor comprensión del texto.

4. Literalmente, «del cuerpo».

5. En el sentido de creación ininterrumpida y continuada.

6. O sea, los 4 últimos de los 13 principios de Maimónides.

des que no hay corazón capaz de contenerlos. Desearía que me enseñaras el camino correcto (דרך ישרה)⁷ para comprender estos asuntos correctamente (יושר), sin desviarme ni a la derecha ni a la izquierda.

ח) אמר השכל - אבל יש בכאן דברים קשים ועמוקים מאד, כגון, צדיק ורע לו, רשע וטוב לו, שנתקשו על גדולי החכמים והנביאים, ואפילו למשה רבנו ע"ה, שאי אפשר להשיגם.

8. Dijo el intelecto: pero hay, entre estas cuestiones, cuestiones muy difíciles y profundas como el mal que afecta a los justos y el bien que acontece a los malvados,⁸ que han dejado atónitos a los grandes sabios y a los profetas, incluido Moisés, nuestro maestro, que en paz descanse, que no pueden ser comprendidos.

ט) אמרה הנשמה - הפרטים שלא אוכל להבין - הנה אניח. אך שהכללים לפחות יהיו בידי ישרים, שאדע על כל פנים עצה וסבב - רא ישרה בכל רוחב הדברים האלה. ואז מה שלא תשיגוהו ידיעתי - אומר לעצמי, לא עליך המלאכה לגמור.

9. Dijo el alma: los detalles que no logro comprender, no lo intento. Pero los principios generales, permíteme lograr una comprensión recta pare tener un razonamiento adecuado sobre todos estos asuntos. Y, en lo referente a aquello que no puedo comprender, me diré a mí misma que no es un trabajo que yo deba acometer.⁹

---

7. Literalmente, el camino recto.

8. El sufrimiento del justo y la prosperidad del malvado es un tema recurrente en el Talmud y en el *Tania*.

9. Véase *Pirké Avot* (II-16).

י) אמר השכל - זה ודאי, שהקב"ה הקים עולמו על המשפט, ומנהגו במשפט ישר ונאמן; וזה הדבר תראי אותו ברור בלי שום ספק, וכמו שהעיד הרועה הנאמן (דברים לב, ד), "הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט, אל אמונה ואין עול, צדיק וישר הוא".

10. Dijo el intelecto: es sabido que el Santo, bendito sea, estableció su mundo con justicia (משפט) y lo conduce con justicia recta y fiel; y éste es un asunto obvio sin pizca de mentira y como atestiguó el pastor fiel¹⁰ (*Deuteronomio XXXII-4*): «Él es la Roca y sus obras son justicia; Dios de fe, sin iniquidad, es justo y recto».

יא) אמרה הנשמה - יושר המשפט הזה ועומק העצה השלמה הזאת שזכרת, הוא מה שאני חפצה לשמוע ממך באר היטב, דבר על בוריו.

11. Dijo el alma: la rectitud de esta justicia y la profundidad esencial de la totalidad de las cuestiones que has recordado, esto es lo que yo quisiera que me explicaras clara y detalladamente.

יב) אמר השכל - אך מה שצריך לברר ראשונה, הוא ענין מציאות האדם והעבודה המוטלת עליו, לדעת מהו התכלית הנרצה בכל זאת.

12. Dijo el intelecto: sin embargo, lo que he de aclararte primero es el asunto de la existencia del hombre y del trabajo que se le impuso a fin de conocer el propósito de todo esto.

---

10. O sea, Moisés.

יג) אמרה הנשמה - זה ודאי ענין שמבקש עיון הרבה להבינו על בוריו בכל חלקיו.

13. Dijo el alma: es éste un asunto que requiere mucha observación para que se pueda comprender en todos sus aspectos.

יד) אמר השכל - היסוד הראשון שעליו עומד כל הבנין הוא, שרצה הרצון העליון שיהיה האדם משלים את עצמו ואת כל הנברא בשבי-לו, וזה עצמו יהיה זכותו ושכרו. זכותו - לפי שנמצא שהוא מתעסק ויגע להשיג השלמות הזו, וכשישיגהו - יהיה נהנה רק מיגיע כפיו וחלקו מכל עמלו. שכרו - שהרי סוף סוף הוא יהיה המושלם, ויהיה מתענג בטובה לנצח נצחים.

14. Dijo el intelecto: el primer fundamento sobre el que se alza todo este edificio es que la voluntad superior deseó que el hombre se completara¹¹ a sí mismo y a toda la creación con él, y esto, en sí mismo, será su mérito y su recompensa. Su mérito: ya que él habrá trabajado y se habrá cansado buscando alcanzar esta perfección que, una vez alcanzada, podrá disfrutar como fruto del trabajo de sus manos y de sus esfuerzos. Su recompensa: finalmente habrá alcanzado la perfección y se complacerá en el bien eternamente.

טו) אמרה הנשמה - זה יסוד שכולל פינות רבות, והנני ממתנת לשמוע מה תבנה על היסוד הזה, שאז אבחין למפיע מה נכלל ביסוד הזה. אך דבר אחד אשאל תחלה בכלל, היש טעם למה רצה הרצון העליון בדבר הזה.

---

11. En el sentido de que se perfeccionara. Perfección y completitud vienen a ser lo mismo.

15. Dijo el alma: éste es un fundamento que incluye muchos aspectos y estoy deseando saber qué se construirá sobre él porque entonces comprenderé todo lo que incluye. Pero antes desearía hacer una pregunta general, ¿tiene algún sentido que la Voluntad Superior lo deseara así?

טז) אמר השכל - הטעם פשוט, והוא תלוי בתשובת שאלה אחרת, שהיא, למה רצה הבורא ב"ה לברוא נבראים.

16. Dijo el intelecto: la respuesta es sencilla, y está relacionada con otra pregunta: ¿por qué deseó el Creador, bendito sea, que fueran creadas las criaturas?¹²

יז) אמרה הנשמה - תשיב אתה לך ולי מלתא דשויא לתרווייהו:

17. Dijo el alma: contéstame con una respuesta que atienda a ambas preguntas.

יח) אמר השכל - מה שנוכל להשיג בענין זה הוא, כי האל ית"ש הוא תכלית הטוב ודאי. ואמנם, מחק הטוב הוא להטיב, וזה הוא מה שרצה הוא ית"ש - לברוא נבראים כדי שיוכל להטיב להם, כי אם אין מקבל הטוב אין הטבה. ואמנם, כדי שתהיה ההטבה הטבה שלמה, ידע בחכמתו הנשגבה שראוי שיהיו המקבלים אותה מקבליים אותה ביגיע כפם, כי אז יהיו הם בעלי הטוב ההוא, ולא ישאר להם בושט פנים בקבלם הטוב, כמי שמקבל צדקה מאחר. ועל זה אמרו (ירושלמי ערלה פרק א, הלכה ג), "מאן דאכיל דלאו דיליה בהית לאסתכולי באפיה".

---

12. Literalmente «que fuera creada la creación».

18. Dijo el intelecto: en este sentido podemos comprender lo siguiente: que Dios, bendito sea su nombre, es la esencia del bien. Y, ciertamente, la ley del bien es hacer el bien, y esto es lo que deseaba Él, bendito sea su nombre, crear creaciones porque no hay bien si no hay quien reciba el bien. Y, ciertamente, en su sabiduría sublime sabía que ese bien sólo puede ser completo si es recibido como el fruto de un trabajo realizado, porque únicamente entonces el que recibe se siente propietario de ese bien y no lo recibe con vergüenza, como el que recibe caridad.¹³ Todo esto, como ha sido dicho (Talmud de Jerusalén, tratado de *Orlá*, capítulo 1, *halajah* 3): «Aquel que no come de lo propio se avergüenza al mirar a su benefactor».

יט) אמרה הנשמה - הטעם מתישב בלבי. עתה השלם דבריך:

19. Dijo el alma: esta explicación conviene a mi corazón. Ahora completa tus palabras.

כ) אמר השכל - מן ההקדמה אשר הקדמנו יצא לנו שרש גדול להתבונן עליו, והוא ענין החסרון ושלמותו. כי עתה צריך לדעת מהו החסרון, ומהו תולדותיו, ומה הוא תקונו שתשלם בו הבריאה, ואיזה דרך העשות התיקון הזה, ומה הם תולדותיו.

20. Dijo el intelecto: a partir de la introducción que he hecho surge la raíz principal¹⁴ desde la que reflexionar sobre esto, y éste es un asunto de carencia y completitud.¹⁵ Porque ahora hemos de conocer qué es la imperfección y cuáles son sus ramificaciones¹⁶ y cómo corregirla,

---

13. Alusión al pan de la vergüenza.

14. Literalmente «grande».

15. En el sentido de imperfección y perfección.

16. En el sentido de consecuencias.

para completar¹⁷ la creación y de qué manera realizar esta corrección y cuáles son sus ramificaciones.

כא) אמרה הנשמה - אבל חושבת אני שהיה צריך להבין מהו השל-
מות שיגיע לו האדם כשהשלים עבודתו ושבת ממלאכתו, שאז נבין
למפרע כל זה שהזכרנו. והטעם לזה פשוט ומבואר, כי הלא זה שי-
שיג האדם לבסוף הוא מה שחסר ממנו בתחלה, ומפני שחסר ממנו
הוא צריך להשתדל ולקנותו.

21. Dijo el alma: pero pienso que has de comprender cuál es la naturaleza de la perfección cuando el hombre completa su tarea y descansa de sus trabajos (מלאכת) porque entonces podemos comprender todo esto que estoy recordando. Y la razón de esto es sencilla y clara: el logro final del hombre será finalmente aquello de lo que carecía al principio y que lo impulsó a luchar para adquirir aquello que le falta.

כב) אמר השכל - כן דברת. אמנם השלמות נוכל להבין אותו עתה
בכלל, ולא בפרט, אלא שבדעתנו אותו בכלל, נבין למפרע החסרו-
נות בפרט, כי על כל פנים כל חסרון הוא העדר השלמות ההוא.

22. Dijo el intelecto: desde luego. Ciertamente, la perfección sólo podemos entenderla parcialmente y de un modo general y no en sus particularidades, pero en nuestra opinión al ir la conociendo de un modo general, seremos capaces de ver sus defectos en detalle ya que cualquier defecto no es sino esa falta de integridad.

---

17. En el sentido de perfeccionar.

(כג) אמרה הנשמה - אמור מה שאתה אומר על השלמות הזה

23. Dijo el alma: explica aquello que dices acerca de esa perfección.

כד) אמר השכל - השלמות הזה פשוט הוא מן המקרא ומן הס־ברא; והוא, שיהיה האדם מתדבק בקדושתו ית', ונהנה מהשגת כבודו בלי שום מונע מפריד ומעכב. איבעית אימא קרא (ישעיה נח, יד), "אז תתענג על ה'"; (תהלים קמ, יד), "ישבו ישרים את פניך"; (שם טז, יא), "שובע שמחות את פניך" וכו', ואחרים כאלה רבים עד מאד, הלא המה בכל פינות דברי הנביאים והכתובים, גלויים לכל העמים, דרשו מעל ספר ה' וקראו. ובדברי רז"ל (בר־כות יז ע"א), "העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה וכו', אלא הצדיקים יושבים ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה".

24. Dijo el intelecto: esta perfección sencilla de la que he hablado se encuentra en los escritos y en la especulación; y hace que el hombre se apegue a la santidad del Bendito y disfrute en la adquisición de su gloria sin separación ni retraso. Está escrito (*Isaías* LVIII-14): «Entonces te deleitarás en el Eterno»; (*Salmos* CXL-14): «Los rectos permanecerán ante tu faz»; (*Salmos* XVI-11): «gozo y alegría en tu rostro»... y hay más versículos de este tipo. La encontramos también en todas las palabras de los profetas y en los Escritos: «Consultad el libro del Eterno y leed». Lo mismo ocurre con las palabras de los sabios, de bendita memoria, (*Berajoth* 17a): «En el mundo por venir no comemos ni bebemos... pero los justos están sentados con sus coronas sobre sus cabezas y gozan del esplendor de la Shekinah».

איבעית אימא סברא, הנשמה אינה אלא חלק אלוה ממעל, הנה אין תשוקתה ודאי אלא לשוב ולדבק במקורה ולהשיגו, כטבע כל עלול החושק לעילתו, ואין מנוחתה אלא כשתשיג את זה. אך מה יהיה ההתדבקות הזה, ומה ההשגה הזאת - אנו אין לנו כח להבין אותו

כל עוד היותנו בתוך החסרונות. אבל מזה אנו מבחינים חסרונותינו, כי כמו שידענו שהשלמות הוא ההתדבקות הזוה, כן נדע שהחסרון נות הם כל הריחוק מזה, והמניעה המתמצעת בינותינו ובינו ית"ש, שבעבור זה אי אפשר לידבק בו כמו שנתדבק אחרי אשר תעבור המניעה, וזהו החסרון שאנו צריכים להשתדל להעביר ממנו, ולקנות השלמות אשר זכרנו. ואמנם כאן אנו צריכים להקדמה אחת עיקרית מאד.

Desde el punto de vista de la razón, el alma (נשמה) no es sino una parcela divina de las alturas y, siendo así, su único deseo es volver a volver a reunirse y apegarse a su fuente, ya que tal es la naturaleza de toda creación, y no hay descanso para ella hasta que lo ha alcanzado. Pero no tenemos la capacidad (כח)¹⁸ para comprender todo esto mientras estemos sometidos por la imperfección. Sin embargo, a partir de este hecho podemos comprender nuestras imperfecciones. Porque, así como comprendemos que ese apego es la perfección, sabemos que la imperfección es lo que nos aleja de Él y constituye una barrera entre nosotros y el Santo, bendito sea, y nos impide apegarnos a Él como lo haríamos si no existiera. Éste es el defecto que hemos de intentar eliminar a fin de alcanzar la perfección que hemos mencionado. Sin embargo, necesitamos ahora introducir un asunto muy importante.

כה) אמרה הנשמה - ומה היא?

25. Dijo el alma: ¿Y cuál es?

כו) אמר השכל - שהאלוה ב"ה היה יכול ודאי לברוא האדם וכל הבריאה בתכלית השלמות; ולא עוד, אלא שמחוקו היה ראוי שיהיה

---

18. Literalmente «fuerza», «poder».

כך, כי להיותו שלם בכל מיני שלמות - גם פעולותיו ראוי שתהיינה שלמות בכל שלמות. אלא שכאשר גזרה חכמתו להניח לאדם שי- שלים הוא את עצמו, ברא הבריות האלה חסרות השלמות. והרי זה כאילו עכב מדת שלמותו וטובו הגדול שלא לעשות כחך גדולתה בבריות האלה, אלא לעשותם באותה התכונה שרצה בה לפי התכ- לית המכוון במחשבתו הנשגבת.

26. Dijo el intelecto: que Dios (אלוה), bendito sea, podría haber realizado la creación del hombre y de toda la creación totalmente completa.¹⁹ Y aún más, esto es lo que hubiera sido adecuado que hubiese hecho ya que al ser Él totalmente perfecto, hubiera sido normal que sus acciones también lo fueran. Sin embargo, su sabiduría decidió dejar que el hombre se perfeccionara a sí mismo y por eso lo creó imperfecto, impidiendo que se manifestaran en esa creación su propia perfección y su suprema bondad. Él le dio la forma más idónea para lograr que cumpliera el objetivo establecido por su pensamiento sublime.

וכאן נכללת ידיעה אחרת, והיא, מה שאמרו ז"ל (חגיגה יג ע"א), "שדי - שאמר לעולמו די"; ושהשמים היו נמתחים והולכים עד שגער בהם כמו שכתוב במדרש (תנחומא בראשית סוף פרשת מקץ).

Se sobrentiende aquí otra idea, como dijeron los sabios, de bendita memoria (*Jaguigah* 13a): «*Shaddai*» (שדי)²⁰ quien dijo a su mundo «*Dai*» (די),²¹ y los cielos siguieron expansionándose hasta que Él los amonestó, como está escrito en el *midrash*.²²

19. En el sentido de perfecta.

20. Uno de los nombres de Dios.

21. Basta.

22. Véase *Midrash Tanjuma sobre Bereshit*, al final de la parashah *Miketz*.

והיינו, כי ודאי היה יכול לברוא יותר בריות ממה שברא, והבריות עצמם יותר גדולות ממה שברא; ואם היה רוצה לברוא בריותיו לפי ערך הפועל, לא היה להם שיעור, כמו שאין שיעור לו וליכלתו. אבל בראם לפי ערך הנפעל, דהיינו ששיער בהם המדה והתכונה הנאותה בהם לפי המכוון בהם. ונמצא, שעכ"פ עיכב, כביכול, יכולתו הרבה ובלתי בעלת תכלית, שלא תפעל בבריותיו כמו ערכה, ולא ת"י"י אלא לפי ערך הבריות האלה הנפעלות ממנה.

Es decir, que hubiera podido crear más criaturas de las que creó y las criaturas hubieran podido ser más grandes que las que creó. Y si hubiera querido que lo igualaran en cuanto a medidas, serían ilimitadas como Él mismo lo es y como lo es su poder. Sin embargo, las creó según la naturaleza del objeto creado, es decir que les concedió la medida y las condiciones adecuadas al objetivo deseado. Al hacerlo, refrenó su capacidad infinita para que no actuaran sino en los límites de las criaturas creadas.

(כז) אמרה הנשמה - כל זה מוכרח ודאי, כי מן האמונה הוא שהאלוה יתברך שמו הוא כל יכול בכל פנים, ואי אפשר לשום שום גבול או שיעור ליכלתו כלל. וכל מה שאנו רואים שנברא ממנו בשיעור מיוחד ומוגבל - לא יהיה לפי ערכו ח"ו, אלא לפי מה שגזר רצונו לפעול:

27. Dijo el alma: todo esto ha de ser así porque a partir de la fe en que Dios (אלוה), bendito sea, todo lo puede en todos los aspectos, y no permite limitaciones o fronteras. Y cuanto vemos que ha creado lo ha hecho en una medida precisa y limitada, y esto no refleja una limitación de su poder, ¡Dios no lo quiera!, sino la forma en que su voluntad se hizo.

(כח) אמר השכל - נגדור הכלל הזה, אחר נלך אל הקדמה אחרת עיקרית מאד. זה הכלל, האלוה ית"ש מנע, כביכול, את עצמו, פירוש, שמנע את יכלתו, בברוא נבראיו שלא לעשות אותם כפי כוחו, אלא לפי מה שרצה וכיון בהם; ובראם חסרים כדי שישלימו הם את עצמם, ויהיה שלמותם שכרם בזכות מה שטרחו להשיגו. וכל זה רק ברצותו להטיב הטבה שלמה:

28. Dijo el intelecto: definamos este principio y vayamos a otra introducción muy importante. Éste es el principio: es como si Dios (אלוה), bendito sea, se hubiera reprimido, por decirlo de algún modo, a sí mismo. Esto significa que ha reprimido su posibilidad en la formación de las criaturas para no crearlas de acuerdo a su poder sino al objetivo deseado. Las creó imperfectas a fin de que se perfeccionaran y esta perfección fuera la recompensa por el esfuerzo de haber luchado por ella, y todo esto solamente porque su voluntad es beneficiar con un bien completo.

(כט) אמרה הנשמה - עתה נשמע ההקדמה הזאת שאמרת)

29. Dijo el alma: escuchemos cuál es esta introducción de la que hablas.

(ל) אמר השכל - אנו צריכים להבין עתה מהיכן נמצא כח באדם להשלים חסרונותיו, כיון שנברא חסר. אמנם, הנה אנחנו נכנסים עתה בים גדיל ורחב ידיים מאד, כי הצעות רבות וגדולות יצטרכו לנו קודם שנבא להשלמת עניננו. והנה לך צריך מתון מתון, להבין הדברים בסדר נכון, כי זה דרך החכמה - לקנות ידיעות זו אחר זו, עד שבסוף הכל יצא לאור ענין אחד שלם, שהוצרכו בעבורו כל ההקדמות ההם:

30. Dijo el intelecto: necesitamos comprender ahora de dónde ha de sacar el hombre fuerza para desbistar²³ las imperfecciones con las que fue creado. Ciertamente hay aquí un vasto océano muy profundo ya que hemos de analizar numerosas proposiciones antes de cerrar el tema. Y he aquí que deberás armarte de paciencia y analizar todos estos asuntos ordenadamente y en detalle, porque éste es el camino de la sabiduría (דרך החכמה): adquirir conocimientos uno detrás de otro hasta que, finalmente, se perfile completamente el asunto para lo cual se necesitaban todas estas introducciones.

(לא) אמרה הנשמה - דבר דבריך על הסדר הנכון, ואני הנני מקשבת בכל ההמתנה וישוב המצטרך.

31. Dijo el alma: di tus palabras en el orden adecuado y entonces yo las escucharé con la paciencia y reflexión necesarias.

(לב) אמר השכל - ראשונה צריך שתדעי, שאף על פי שאמרנו כבר שרצה האדון ב"ה לתת השגה מיקר שלמותו אל נבראיו, ודאי הוא שלא היה הרצון בזה לתת להם השגה מכל שלמותו אשר אין לו סוף שיעור ותכלית כלל; אלא אדרבה, רק קצה קטן ממנו רצה לגלות להם, ובו יהיה כל תענוגם בהשיגם אותו, כמו שביארנו. וזה דבר פשוט ונרצה מאד, מן הטעם כי אי אפשר לעלול ונברא אשר כמונו להשיג כל שלמות הבורא ית"ש, וכענין שנאמר (איוב יא, ז), "החקר אלוה תמצא, אם עד תכלית שדי תמצא". ונמצא, שכל מה שיוכלו להשיג הנבראים, לא יהיה אפילו כטפה מן הים הגדול מן השלמות של הבורא ית"ש.

---

23. Literalmente «perfeccionar».

32. Dijo el intelecto: en primer lugar, necesitas saber que, como ya dijimos, el Señor (אֲדֹנָי), bendito sea, quiso dar a conocer la grandeza de su perfección a las criaturas; aunque, no quiso hacerles conocer toda su perfección, que carece de límite o cerco de cualquier tipo. Por el contrario, únicamente deseó revelarle una pequeña parte para procurarles un placer inconmensurable, como ya dijimos. Y este asunto es muy simple y agradable ya que no es posible que algo que fue creado y engendrado como es nuestro caso pueda captar toda la perfección del Creador, bendito sea su nombre, y ha sido dicho (*Job* XI-7) «¿Puedes tú siquiera conocer los propósitos de Dios (אלוה) y alcanzar la perfección del Todopoderoso?». Y se encuentra que todo lo que las criaturas pueden percibir no será ni una gota del gran mar de la perfección del Creador, bendito sea.

(ג) אמרה הנשמה - זה פשוט אצל כל חכמי לב, וכבר נאמר
 (תהלים קו, ב), "מי ימלל גבורות ה'" וגו'.

33. Dijo el alma: esto es evidente para aquel que es sabio de corazón, como se ha dicho (*Salmos* CVI-2): «¿Quién puede relatar los hechos poderosos de Dios?».

לד) אמר השכל - עתה כשנשיב אל לבנו כל סדרי מעשיו ית', כל המעשה הגדול אשר עשה מני שים אדם עלי ארץ, וכל אשר הבטיח לנו לעשות ע"י נביאיו הקדושים, הנה מה שמתברר לנו מכל זה ביי- רור גמור - הוא עוצם יחודו יתברך. ותראי שכל שאר מעלות של- מותו הבלתי בעלת תכלית אינם מתבררים אצלנו כלל, שאין בנו כח להשיג אותם.

34. Dijo el intelecto: ahora bien, si consideramos el orden de todas las acciones del Bendito, todas las grandes cosas que hizo desde que colocó al hombre sobre la faz de la Tierra y todo lo que ha prometido

por medio de sus profetas, lo que se nos aparece completamente claro es la extraordinaria Unidad del Creador. Hemos de saber que todos los demás atributos de su perfección infinita no están tan claros para nosotros ya que carecemos de la capacidad para comprenderlos.

דרך משל, ידענו שהוא חכם, אבל לא השגנו סוף חכמתו; ידענו שהוא יודע, ולא השגנו ידיעתו. ועל כן אמרו ז"ל (תפלת אליהו, תי-קוני זוהר, הקדמה שניה), "אנת הוא חכים, ולאו בחכמה ידיעא, אנת הוא מבין, ולאו בבינה ידיעא". וכיון שאין אנו יכולים להשיג המע-לות האלה, נמשך לנו מזה איסור החקירה בהם, כי על כל כיוצא בזה נאמר (חגיגה יג. בשם בן סירא ג, כא), "במופלא ממך אל תדרוש, במכוסה ממך אל תחקור"; וכן אמרו (ספר יצירה, פרק א), "אם רץ לבך - שוב למקום.

A modo de ejemplo: sabemos que es sabio, pero no podemos comprender la profundidad de su sabiduría. Sabemos que es conocedor, pero no podemos comprender la profundidad de su conocimiento. A propósito de esto, nuestros sabios, de bendita memoria, dijeron (Oración de Elías, *Tikunei haZohar*, Segunda introducción): «Eres sabio, pero no de una sabiduría conocida; eres inteligente, pero no de una inteligencia conocida». Pero ya que no somos capaces de alcanzar estos niveles, nos está prohibido investigar sobre ellos, ya que entran en la categoría de «lo que está encima de ti, no lo investigues; lo que está oculto, no lo examines» (*Jaguigah* 13a). Y también han dicho: «Si tu corazón corre hacia delante, regresa a tu lugar» (*Sefer Yetzirah* cap. 1).

אבל יחודו, אדרבא, זה מתגלה ומתברר לנו בירור גמור. ונמשך לנו מזה שלא די שהוא מתברר לנו, אלא שחייבים אנחנו להשיב אל לבנו הידיעה הזאת, לתקוע אותה בלבבנו בישוב גמור בלי שום פק-פוק כלל. והוא מה שמצוינו משה רבנו ע"ה מפי הגבורה (דברים

ד, לט), "וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד".

Pero, por el contrario, su Unidad nos es desvelada clara y manifiestamente. Podemos deducir que no es suficiente con que nos sea clara, sino que además tenemos el deber de implantar firmemente esta comprensión en nuestro corazón, sin ningún tipo de duda. Y esto es lo que nos ordenó Moisés, nuestro maestro, que en paz descansa, con fuerte voz (*Deuteronomio* IV-39): «Y sabrás hoy y pondrás en tu corazón que el Eterno (ה') es el único Dios arriba en el cielo y abajo en la Tierra. No hay ningún otro.»

ופי עליון מעיד בעצמו ומודיע כי כל הנלקט מכל מסיבותיו הגדור לות אשר הוא מתהפך בעולמו, הלא הוא גילוי יחודו הגמור הזה; כענין אמרו (דברים לב, לט), "ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי", ומקרא זה נאמר אחר שכלל כל סיבוב הגלגל, שהיה עתיד ומזומן להיות סובב בעולם, שנכלל הכל בדברי השירה ההיא של האזינו, וכמו שפשטן של כתובים עצמן מוכיח, והנה חותם החזון שלו חתם בלשון הזה, "ראו עתה כי אני אני הוא" וגו'.

Y la misma boca del Altísimo (עליון) atestigua y proclama que el fruto de todos los grandes acontecimientos de este mundo es la revelación de esta Unidad absoluta, como ha sido dicho (*Deuteronomio* XXXII-39): «Ve hoy y sabrás en tu corazón que Yo soy Yo y no hay otro Dios aparte de Mí». Y este versículo viene después del ciclo de acontecimientos que han de tener lugar en el futuro y que están contenidos en la canción *Hazinu* (האזינו), y el sentido literal (פשט) de los versículos lo demuestra. La visión se acaba con estas palabras «Ve hoy y sabrás en tu corazón que Yo soy Yo, etc.»

ובדברי הנביא ישעיה נתבאר בהדיא (ישעיה מג, י יא), "למען תדעו ותאמינו לי ותבינו כי אני הוא, לפני לא נוצר אל ואחרי לא יהיה. אנכי אנכי ה' ואין מבלעדי מושיע"; וכמו שכתוב (ישעיה מז, ו), "אני ראשון ואני אחרון ומבלעדי אין אלהים"; וכמו שכתוב (ישעיהו מה, ו ז), "למען ידעו ממזרח שמש וממערבה כי אפס בלעדי אני ה' ואין עוד. יוצר אור ובורא חשך עושה שלום ובורא רע, אני ה' עושה כל אלה". והנה "למען ידעו", "למען תדעו ותבינו" כתיב, משמע שרוצה שנדע בידיעה והבנה. ותכלית כל ההצלחה שהוא מבטיח לישראל הוא התברר יחודו לעיני הכל. ודבר זה נזכר פעמים אין מספר בדברי הנביאים ע"ה (ישעיהו ב, יא), "ונשגב ה' לבדו ביום ההוא"; (זכריה יד, ט), "והיה ה' למלך וגו' ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד"; (צפניה ג, טו), "כי אז אהפוך אל עמים לקרוא כלם בשם ה' לעבדו שכם אחד". וסוף דבר, הלא זה עדותנו בכל יום תמיד (דברים ו, ד), "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד."

En las palabras del profeta Isaías (XLIII-10 y 11) se explica explícitamente: «Para que me conozcáis y me creáis y sepáis que Yo soy Él. Antes de mí no había ningún Dios y no lo habrá después de mí. Soy el Eterno y fuera de mí no hay otro salvador». Y también está escrito: «Soy el primero y soy el último, y fuera de mí no hay otro Dios» (*Isaías XLIV-6*) y como está escrito «A fin de que sepan desde Oriente hasta Occidente que no hay otro sino Yo. Yo soy el Eterno y no hay ningún otro. Yo formo la luz y creo la oscuridad, hago la paz y creo el mal, soy el Eterno que hace todo esto» (*Isaías XLV-6 y 7*). Y he aquí que «a fin de que sepan» y «para que me conozcáis y me creáis» indica que desea que conozcamos y sepamos. Y el objetivo del éxito que promete a Israel es la manifestación de su Unidad ante los ojos de todos. Y estas palabras se han citado en diversas ocasiones en los libros y las palabras de los profetas, que descansen en paz, (*Isaías II-11*): «Y sólo el Eterno será exaltado en ese día». Y (*Zacarías XIV-9*): «Y será el Eterno rey... en ese día el Eterno será Uno y su nombre será Uno» (*Sofonías III-9*): «Pues daré de nuevo a los pueblos una lengua pura a fin de que invoquen el nombre del Eterno y que lo sirvan con un solo esfuerzo». Para concluir,

y éste es nuestro testimonio de cada día (*Deuteronomio* VI-4): «Escucha, Israel, el Eterno nuestro Dios, el Eterno es Uno».

נמצא, שכל מה שמתברר לנו באמת מעוצם שלמותו הבלתי בעלת תכלית הוא רק יחודו השלם. שכאשר נביט בהבטה עיונית על כל המעשים אשר נעשו תחת השמים, נראה הילוך אחד שסובב והולך, והיתה מנוחתו רק גילוי האמת הזאת. עתה צריכים אנו להבין היחוד הזה, ומהו הנרצה בו, והוא מה שצונו הכתוב (דברים ד, לט), "והשׁ-בות אל לבבך כי ה' הוא האלהים" וגו', משמע שצריך ישוב הדעת ועצה נכונה בענין הזה. וכבר אמרתי, זה ים גדול ורחב ידים הוא, שיש לנו לשוט בו כנפשנו שבענו.

Se encuentra que realmente, lo único que en verdad se nos manifiesta de su perfección es su Unidad perfecta. Cuando observamos con profundidad todo lo que se hace bajo el cielo, constatamos la obra perpetua de un proceso cíclico cuya finalidad es la revelación de esta única verdad. Ahora necesitamos entender esta unidad y lo que se desea en ella, y es lo que la *Torah* (*Deuteronomio* IV-39) dice: «Sabrás hoy y confirmarás en tu corazón que el Eterno es el único Dios». Esto significa que se necesita sentido común y el asesoramiento adecuado en este asunto. Y ya lo he dicho, éste es un mar grande y espacioso, en el que tenemos que navegar con toda la fuerza de nuestras almas.

לה) אמרה הנשמה - מה הבנה צריכה בזה? הנה יחוד - רצונו לומר שהקדוש ב"ה הוא אחד ודאי, ואין זולתו

35. Dijo el alma: ¿qué entendimiento (בנה) es necesario para esto? He aquí que la Unidad significa que el Santo, bendito sea, es Uno y nos hay otro sino Él.

לו) אמר השכל - כן, ודאי הוא שזהו הענין בכלל. אבל עדיין דבר זה צריך לפנים. והוא ממש מה שאמר הכתוב (דברים ד, לח), "אתה הראת לדעת וגו' אין עוד מלבדו", שפירושוהו ז"ל (סנהדרין סז ע"ב), "אפילו לדבר כשפים."

36. Dijo el intelecto: ciertamente, esto es verdad desde un punto de vista general, pero este punto de vista requiere que profundicemos. Y esto es lo que significa lo que está escrito (*Deuteronomio* IV-35): «Se te ha revelado a fin de que sepas que el Eterno es el Dios verdadero y que no hay otro aparte de Él». Lo que nuestros sabios, de bendita memoria, subrayaron: «ni siquiera en la brujería» (*Sanhedrín* 67b).²⁴

והיינו, כי הנה כשאנו אומרים שהקב"ה הוא אחד, אינו די שנבין שהוא אחד במציאותו, דהיינו שאין מצוי מוכרח אלא הוא, ושאין בורא אלא הוא, אבל צריכים אנו להבין עוד, שאין שום שליט ומ־של אלא הוא; ואין מנהיג לעולמו או לשום בריה בעולמו אלא הוא; ואין מעכב על ידו, ואין מונע לרצונו, וזהו ששליטתו יחידית וגמור־רה. והוא הענין מה שנתבאר בכתוב (דברים לב, לט), "ראו עתה כי אני וגו' אני אמית ואחיה וגו' ואין מידי מציל"; וכן נאמר (איוב כג, יג), "והוא באחד ומי ישיבנו" וגו'; וכן אנו מעידים לפניו (איוב ט, יב), "מי יאמר אליו מה תעשה". ותדעי שזה יסוד גדול לאמונתנו הודאית, וכמו שנכתוב עוד לפנים בס"ד.

Esto quiere decir que, cuando afirmamos que el Santo, bendito sea, es Uno, no basta con que comprendamos que es Uno en su existencia, es decir que es la única existencia necesaria, y que no hay otro creador a parte de Él. Sino que también hemos de comprender que no hay otro soberano o gobernador a parte de Él. Nadie se le puede oponer o impedir que se haga su voluntad; dicho de otro mo-

24. Todo está bajo su control, incluso el poder de la brujería.

do, su poder es único y total y es lo que está dicho en el versículo «Ved ahora que Yo, Yo soy, y no hay dioses conmigo; Yo hago morir, y Yo hago vivir; Yo hiero, y Yo curo; y no hay quien pueda librarse de mi mano». (*Deuteronomio* XXXII-39), y también se ha dicho «Pero si Él se determina en una cosa, ¿quién lo apartará?» (*Job* XXIII-13). Y también damos testimonio frente a Él: «¿Quién le dirá: qué haces?» (*Job* IX-12). Y has de saber que es el fundamento principal de nuestra *emunah*, como expondremos más adelante con la ayuda de Dios.

ואמנם עיקר הידיעה הזאת היא לאפוקי ממיני סברות רעות הנופ־
לים בלבבות בני אדם, מהם שנפלו בלב עובדי עבודה זרה, ומהם בלב
רוב המון עם הארץ, מהם בלב גויי הארץ, ומהם בלב פושעי ישראל
הראשונים אשר השחיתו לעשות.

Ciertamente, la parte principal de este conocimiento procede de la refutación de ciertos falsos conceptos que se han introducido en el corazón de los hijos del hombre, algunos en el corazón de los practicantes de la idolatría, otros en el de la masa ignorante, otros entre los no judíos y otros, finalmente, en el corazón de los primeros pecadores de Israel en el pasado.

הנה העובדי עבודה זרה היו משני מינים, המין הראשון חשבו
שהקב"ה נעלה מן הדברים השפלים, ואינו מביט בהם; ויש אחרים
תחתיו, הם המה כוכבי השמים וכסיליהם, שריהם וכל צבאם,
שהם המשגיחים בעולם. ועל כן העמידו להם עבודות, עשו להם
מזבחות, להם יזבחו ולהם יקטרו, להמשיך מהם השפעה לתועל-
תם.

Hay dos tipos de idólatras: el primer tipo (corresponde a) los que pensaban que el Santo, bendito sea, se encuentra por encima de las

cosas de este mundo y no les presta atención, que existen otros²⁵ debajo de Él, como las estrellas del cielo y sus constelaciones, sus príncipes y sus ejércitos, para controlar el mundo. Por esta razón los adoraban y les hacían altares donde les ofrecían sacrificios e incienso para atraerse una influencia benéfica.

המין השני אמרו, חס וחלילה, שתי רשויות הם, אחד פועל טוב ואחד פועל רע, באמרם, אין הפך בלא הפכו; ובהיותו האל ית"ש תכלית הטוב, יהיה ח"ו כנגדו מי שהוא תכלית הרע; ומשני מקורות אלה, אמרו, נולדות הפעולות בעולם הזה, מקצתם לטובה ומקצתם לרעה. והוא ענין (סנהדרין לט ע"א), "מפלגא ולעילא - דהורמיז, מפלגא ולתתא - דאהורמיז", שאמר ההוא מינא לאמימר.

El segundo tipo decía, Dios no lo quiera, que hay dos poderes, uno que produce el bien y otro responsable del mal. Y traían como prueba que no hay nada que no tenga su contrario, y ya que el Santo, bendito sea, es el bien absoluto, el mal absoluto debe existir frente a Él. Y según ellos, de estas dos fuentes (מקורות) proceden los eventos de este mundo, unos para bien y otros para mal. Y éste es el significado de «la primera mitad del hombre está gobernada por Hormiz y la mitad inferior por Ahormiz» (*Sanhedrín* 39a),²⁶ palabras dichas por un hereje a Amemar.

הדעת השלישי, היא דעת המון האנשים, שחושבים שדברי העולם הזה הולכים לפי חוקות טבעם שהטביע הבורא בתחתונים, והשת"דלותם וחריצותם הוא המועיל, ועצלותם הוא המזיק, כענין (דברים ח, יז), "כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה". עוד אמרו, הכל תלוי

25. *Ajerim*, «otros», podría referirse a otros dioses.

26. Alusión al Ormuz y el Ahrimán de los zoroastrianos.

במזל, ומקרה אחד לכל, ואין כאן אלא הדרך הטבעי, לא יותר, אם להטיב אם להרע.

El tercer concepto es el que sostiene la mayoría de los hombres, que creen que las cosas de este mundo siguen las leyes de la naturaleza que el Creador implantó en el bajo mundo. Según ellos, únicamente los esfuerzos y el celo pueden producir una influencia positiva y, por el contrario, la pereza es negativa, como vemos en (*Deuteronomio* VIII-17): «Mi potencia y la fortaleza de mi mano me han traído esta riqueza». También dicen que todo depende del destino (מזל) que lo rige todo, y todo depende de la naturaleza, ya sea para bien, ya sea para mal.

הדעת הרביעית היא דעת גויי הארץ האומרים, חטא ישראל, אין ישועתה לו באלהים סלה, ח"ו, "כסף נמאס" קראו להם. כי הקב"ה בחר בהם ונתן להם הבחירה בידם להיות צדיקים או רשעים, והם הרשיעו לעשות, ומנעו ממנו ית', כביכול, שיוכל להטיב עוד להם, כענין (דברים לב, יח), "צור ילדך תשי"; והוכרח לעזוב אותם ולה"חליפם באומה אחרת ח"ו, מפני שאי אפשר להושיעם. ואורך הג"לות מורה לכאורה על זה, ומפחיד הלבבות שאינם חזקים באמונה האמיתית:

El cuarto concepto es el de los gentiles de la Tierra, quienes sostienen que «Israel ha pecado y que no hay salvación para él en Dios» (*Salmos* III-3), Dios no lo quiera, tachándolo de «moneda desvalorizada». ²⁷ Porque el Santo, bendito sea, los escogió y les dio la elección de ser justos (צדיקים) o malvados (רשעים) y ellos pecaron e impidieron al Bendito, por decirlo de algún modo, que siguiera beneficiándolos como vemos en (*Deuteronomio* XXXII-18): «Del Fuerte

27. Véase *Jeremías* VI-30.

que te creó, te has olvidado». Y lo obligaron a abandonarlos y a cambiarlos por otra nación, Dios no lo quiera, pues imposible que se salven. La duración del exilio parece darles la razón y asusta a los corazones que no están firmemente establecidos en la verdadera fe.²⁸

סיריכמ ויהש סתוא, לארשי יעשופ תעד איה, תישימחה תעדה
 (ב"ע גק יירדהנס 'יע) רמאש וומאכ, וב דורמל סינווכמו סנוק תא
 ג, והיעשי) ביתכ ארקו. היתווכד לכו, "סיעכהל אלא ינא ויוכמ סולכ"
 ונוצר דגנ תושעל ולכויש סיבשווח ויהש, "ודובכ יניע תורמל", (ח,
 רכ לעב וריבח תא סיעכמש ימכ, סיערה סהישעמב והוסיעכיו, ו"ח
 אלמ תעידיב סירחאו, סימסקו סיפשכב קזחתהל ובשח סירחאו. וח
 (ב, ב, השרפ, הבר הכיא) שרדמב ש"מכ, סהיתורמשמו תרשה יכ
 "אשא הל פיקמ אנא אימ הל פיקמ אנא", והימריל סירמוא ויהש.

El quinto concepto es el de los pecadores de Israel, que reconocían a su Creador y a pesar de todo se rebelaron contra Él como Amón, que dijo (*Sanhedrín* 103b): «Mi única intención es hacer enfadar al Creador»,²⁹ como está escrito (Isaías III-8): «Para irritar los ojos de su majestad». Pensaban que podían actuar en contra de su voluntad, Dios no lo quiera, y encolerizarlo por sus malas acciones, como se puede hacer enfadar a un amigo en contra de su voluntad. Y otros creyeron que se podían fortalecer por medio de brujerías (כשפים) y sortilegios (קסמים), otros por el conocimiento de los ángeles de servicio y de sus funciones, como está dicho en el *midrash* (*Midrash Rabbah Lamentaciones*): «Decían a Jeremías: la rodearé con un muro de agua... y la rodearé con un muro de fuego».³⁰

28. Véase nota 25.

29. A raíz de una relación incestuosa con su madre.

30. Se refiere a Jerusalén.

ואמנם המאמין ביחוד ומבין ענינו, צריך שיאמין שהקב"ה הוא אחד יחיד ומיוחד, שאין לו מונע ומעכב כלל ועיקר בשום פנים ובשום צד, אלא הוא לבדו מושל בכל. לא מבעיא שאין רשות נגדו ח"ו, אלא הוא עצמו בורא הטוב והרע, כענין הכתוב (ישעיה מה, ז), "יוצר אור ובורא חושך עושה שלום ובורא רע, אני ה' עושה כל אלה".

Y, ciertamente, aquel que cree en la Unidad de Dios y comprende, debe estar convencido de que el Santo, bendito sea, es Uno, solo y único, y que no está sujeto a traba o restricción de ningún tipo, y que sólo Él lo señorea todo. No existe ningún poder que se le oponga, Dios no lo quiera, pues Él mismo es el Creador del bien y del mal como está escrito (*Isaías XLV-7*): «Forma la luz y crea la oscuridad, hace la paz, Yo soy el Eterno, que hace todo esto».

שאין אחר תחתיו שיהיה לו שליטה בעולם, דהיינו שאין שום שר ולא שום כח שני, כמו שחשבו עובדי עבודה זרה. ולא עוד, אלא שהוא לבדו משגיח על כל בריותיו השגחה פרטית, ואין שום דבר נולד בעולמו אלא מרצונו ומידו, ולא במקרה, ולא בטבע, ולא במזל; אלא הוא השופט כל הארץ וכל אשר בה, וגוזר כל אשר יעשה בעליונים ובתחתונים, עד סוף כל המדרגות שבכל הבריאה כולה. ומעוצם יחוד שליטתו הוא שאין לו שום הכרח וכפיה כלל, וכל סדרי המשפט וכל החוקים אשר חקק - כולם תלויים ברצונו, ולא שהוא מוכרח בהם כלל.

Porque ningún ser por debajo de Él domina el mundo, y no hay príncipe o segunda fuerza, como creían los idólatras. Además, sólo Él controla a sus criaturas de forma individual, y nada es creado en su mundo que no proceda de su voluntad y no por azar de la naturaleza o del destino. Él solo gobierna toda la Tierra y todo lo que ésta contiene, decreta lo que ocurre en las esferas superiores e inferiores, a través de todos los grados de la creación. La esencia de la unidad de su poder niega la existencia de cualquier forma externa o restricción

ya que todas las reglas y las leyes que Él decretó dependen de su voluntad, no estando sometido a ninguna de ellas.

הנה כשרוצה - משעבד רצונו, כביכול, למעשי בני האדם, כענין ששנינו (אבות פ"ג, יט), "והכל לפי רוב המעשה"; וכשהוא רוצה - אינו חושש לכל המעשים, ומטיב בטובו למי שרוצה, וכמו שאמר למשה רבנו ע"ה (ברכות ז ע"א), "וחנותי את אשר אחון - אע"פ שאינו הגון". וכבר נאמר (איוב לה, ו), "אם חטאת מה תפעל בו ורבו פשעך מה תעשה לו"; ואז נאמר (ירמיהו נ, כ), "יבוקש את עון ישראל ואיננו וגו' כי אסלח לאשר אשאר"; וכן נאמר (ישעיה מח, יא), "למעני למעני אעשה לי ואיך יחל"; (שם מג, כה), "אנכי אנכי הוא מוחה פשעך למעני וחטאתיך לא אזכור". וכן נאמר (זכריה ג, ט), "ומשתי את עון הארץ ההיא ביום אחד".

He aquí que, si lo desea, por decirlo de algún modo, hace depender su voluntad de las acciones de los hombres, como hemos visto (*Avoth* III-19): «y todo depende de muchas acciones». Y cuando Él lo desea no tiene en cuenta las acciones y beneficia a quien le place, tal como le dijo a Moisés, nuestro maestro, de bendita memoria: «Y seré clemente con quien seré clemente, incluso si no lo merece». Y también se ha dicho (*Job* XXXV-6): «Si pecares, ¿qué habrás hecho contra Él? Y si tus rebeliones se multiplicaren, ¿qué le harás tú». Y también se ha dicho (*Jeremías* L-20): «la maldad de Israel será buscada, y no aparecerá; y los pecados de Judá, y no se hallarán; porque perdonaré a los que yo hubiere dejado». Y también ha sido dicho (*Isaías* XLVIII-11): «Por mí, por mí, lo haré. ¿De otra manera cómo sería profanado? Y mi honra no la daré a otro». Y también ha sido dicho (*Isaías* XLIII-25): «Yo, Yo soy el que arraigo tus rebeliones por amor de mí; y no me acordaré de tus pecados». Y también ha sido dicho (*Zacarías* III-9): «Y quitaré el pecado de la Tierra en un día».